

Zygmunt Kłodnicki • Agnieszka Pieńczak • Joanna Koźmińska

Polski atlas etnograficzny Historia, osiągnięcia, perspektywy badawcze

Polski atlas etnograficzny
Historia, osiągnięcia,
perspektywy badawcze

Pamięci Profesorów
Kazimierza Moszyńskiego – twórcy *Atlasu kultury
ludowej w Polsce* i pierwszego przewodniczącego
Komisji dla Spraw Polskiego Atlasu Etnograficznego
oraz Józefa Gajka – twórcy *Polskiego atlasu etnograficznego*

Prace Naukowe

Uniwersytetu Śląskiego
w Katowicach
nr 3666

50^{lat} Uniwersytetu
Śląskiego
w Katowicach

Zygmunt Kłodnicki
Agnieszka Pieńczak
Joanna Koźmińska

Polski atlas etnograficzny
Historia, osiągnięcia,
perspektywy badawcze

WYDAWNICTWO
UNIwersYTETU ŚLĄSKIEGO
KATOWICE 2017

BIBLIOTEKA POLSKIEGO ATLASU ETNOGRAFICZNEGO
TOM 1

Redaktor serii
Agnieszka Pieńczak

Rada wydawnicza
Kamila Baraniecka-Olszewska, Andrzej Brencz, Anna Drożdż,
Anna Weronika Brzezińska, Zygmunt Kłodnicki, Agnieszka Pieńczak,
Marian Pokropek, Katarina Slobodová-Nováková, Rastislava Stoličná,
Jiří Woitsch

Recenzent
Rastislava Stoličná

Praca naukowa finansowana w ramach programu
Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego
pod nazwą „Narodowy Program Rozwoju Humanistyki”
w latach 2014–2018

NARODOWY PROGRAM
ROZWOJU HUMANISTYKI

Spis treści

Przedmowa	9
<i>Preface</i>	11

C Z Ę Ś Ć 1

Polski atlas etnograficzny w perspektywie historycznej

Wprowadzenie	15
Metody etnogeograficzna i retrogresywna	17
Metoda etnogeograficzna	19
Atlasy tradycyjnej kultury ziem polskich	20
Atlasy etnograficzne opracowane na podstawie materiałów zgrupowanych w pierwszej połowie lat trzydziestych XX wieku	21
<i>Polski atlas etnograficzny</i>	23
Atlasy językowo-etnograficzne i językowe	43
Sposoby wnioskowania etnogeograficznego	45
Metoda retrogresywna (retrospektywna)	58
Przyczyny zróżnicowania tradycyjnej kultury wsi polskiej	63
Zapożyczenia kulturowe z obszarów niemieckich	63
Kwestia polsko-niemieckiego pogranicza etnograficznego	64
Geograficzne i historyczne interpretacje genezy północno-wschodniej rubieży kulturowej w Polsce	68
Związki między tradycyjną kulturą a grupą etniczną	77
Geneza tradycyjnej kultury wsi polskiej w świetle analizy map etnograficznych	80
Zakończenie	92

C Z Ę Ś Ć 2

Polski atlas etnograficzny w perspektywie współczesnej

Dziedzictwo kulturowe na platformie Cyfrowe Archiwum Polskiego Atlasu Etnograficznego. Od pomysłu do realizacji	99
Koncepcja digitalizacji i udostępnienia zbiorów PAE oraz rola Polskiego Instytutu Antropologii	100
Główne założenia projektu i działania badawcze	101
Profil odbiorcy	102
Cele i zadania badawcze	102

Uczestnicy projektu	103
Pracownia Digitalizacyjna Polskiego Atlasu Etnograficznego	110
Kryteria doboru obiektów do digitalizacji	116
Przygotowanie materiałów archiwalnych do digitalizacji	117
Mapy opublikowane	117
Fotografie atlasowe	117
Ankiety z zielnikami	120
Ogólna charakterystyka digitalizowanych zasobów	122
Mapy opublikowane	122
Fotografie atlasowe	123
Ankiety z zielnikami	123
Technika digitalizacji zbiorów	124
Opracowanie naukowe katalogów elektronicznych na platformie cyfrowej (wyniki badawcze)	126
Katalog map opublikowanych	126
Katalog fotografii atlasowych	133
Katalog ankiet z zielnikami	139
Perspektywy dalszych prac atlasowych	142
Antropologia w sieci. Projekty cyfrowe Polskiego Instytutu Antropologii	143
Humanistyka cyfrowa	143
Antropologia w sieci – przykłady realizacji	145
Powstanie Biblioteki Cyfrowej Polskiego Instytutu Antropologii	147
Udział w projekcie „Polski Atlas Etnograficzny...”	150
Zakończenie	153
Aneks 1. Wykaz etnograficznych i etnograficzno-językowych map Polski i krajów sąsiednich. Zagadnienia z zakresu tzw. kultury materialnej	155
Aneks 2. Wykaz miejscowości, w których wykonano fotografie przechowywane w Archiwum Polskiego Atlasu Etnograficznego w Cieszynie	319
Aneks 3. Wykaz miejscowości, w których na potrzeby <i>Polskiego atlasu etnograficznego</i> prowadzono badania ankietowe dotyczące zbieractwa roślin dziko rosnących	333
Bibliografia	341
Indeks nazw osobowych	379
Spis tabel	393
Spis rysunków	394
Spis map	395
Spis fotografii	397
Spis wykresów	399
<i>Summary</i>	401

Contents

Preface	9
Preface [in English]	11

PART 1

Polski atlas etnograficzny [The Polish Ethnographic Atlas] in the historical perspective

Introduction	15
The ethnogeographic and retrogressive method	17
Ethnogeographic method	19
Atlases of the traditional culture of Polish territories	20
Ethnographic atlases based on the materials collected in the early 1930s	21
<i>Polski atlas etnograficzny</i> [The Polish Ethnographic Atlas]	23
Linguistic-ethnographic and linguistic atlases	43
Ways of ethnogeographic concluding	45
Retrogressive (retrospective) method	58
Reasons of the differentiation in traditional culture of the Polish village	63
Cultural borrowings from German territories	63
The issue of the Polish-German ethnogeographic borderland	64
Geographical and historical interpretation of the origin of the North-Eastern cultural frontier in Poland	68
Relations between traditional culture and the ethnic group	77
Origins of the traditional rural culture in Poland in the light of ethnogeographic maps	80
Ending	92

PART 2

Polski atlas etnograficzny [The Polish Ethnographic Atlas] in the contemporary perspective

Cultural heritage on the platform Digital Archives of The Polish Ethnographic Atlas. From the idea to implementation	99
The concept of digitalization and sharing of PEA resources and the role of the Polish Institute of Anthropology	100
Main assumptions and research activities concerning the project	101
The addressee's profile	102
Research aims and tasks	102

Participants of the project	103
Digitalization Laboratory of The Polish Ethnographic Atlas	110
Selection criteria for objects intended for digitalization	116
Preparation of archival materials for digitalization	117
Published maps	117
Atlas photographs	117
Questionnaires with herbaria	120
General characteristics of digitalized resources	122
Published maps	122
Atlas photographs	123
Questionnaires with herbaria	123
The technique used in digitalization of the collections	124
Scientific elaboration of electronic catalogues on the digital platform (research results)	126
Catalogue of published maps	126
Catalogue of atlas photographs	133
Catalogue of questionnaires with herbaria	139
Potentialities of further atlas works	142
Anthropology in the net. Digital projects of The Polish Institute of Anthropology	143
Digital humanities	143
Anthropology in the net – exemplary implementations	145
Establishing of the Digital Library of The Polish Institute of Anthropology	147
Participation in the project „Polski Atlas Etnograficzny...” [The Polish Ethnographic Atlas...]]	150
Ending	153
Annex 1. List of ethnographic and ethnographic-language maps of Poland and its neighbouring countries. The issues concerning material culture	155
Annex 2. List of places in which the photographs kept in the Archives of the Polish Ethnographic Atlas in Cieszyn were taken	319
Annex 3. List of places in which questionnaire studies on wild plants collecting were conducted for <i>Polski atlas etnograficzny</i> [The Polish Ethnographic Atlas]	333
Bibliography	341
Index of names	379
List of tables	393
List of figures	394
List of maps	395
List of photographs	397
List of graphs	399
Summary [in English]	401

Przedmowa

Jakie znaczenie z perspektywy etnologii mają dokonania badawcze związane z *Polskim atlasem etnograficznym*? Czy działania mające na celu ochronę i zachowanie unikatowych zbiorów zgromadzonych w Archiwum Polskiego Atlasu Etnograficznego są współcześnie potrzebne? Na te i podobne pytania starają się odpowiedzieć autorzy tomu, stanowiącego pokłosie kilkuletnich badań prowadzonych w ramach projektu badawczego „Polski Atlas Etnograficzny – opracowanie naukowe, elektroniczny katalog danych, publikacja zasobów w sieci Internet, etap I” (nr 11H 13 0162 82), finansowanego ze środków Narodowego Programu Rozwoju Humanistyki (lipiec 2014 – styczeń 2018). Autorzy publikacji to etnologowie, doskonale znający prezentowaną tematykę w aspekcie teoretycznym i praktycznym (dr hab. prof. emeryt. UŚ Zygmunt Kłodnicki, dr Agnieszka Pieńczak), a także realizujący projekty digitalizacyjne mające na celu popularyzację treści etnologicznych w internecie (mgr Joanna Koźmińska). Od wielu lat są zawodowo związani z Instytutem Etnologii i Antropologii Kulturowej Wydziału Etnologii i Nauk o Edukacji Uniwersytetu Śląskiego (Cieszyn) oraz Polskim Instytutem Antropologii (Warszawa). Współpraca badaczy w projekcie dała podstawę do wydania niniejszej książki, stanowiącej podsumowanie dotychczasowych doświadczeń badawczych związanych z *Polskim atlasem etnograficznym*. Dodajmy, że inicjuje ona serię wydawniczą zatytułowaną „Biblioteka Polskiego Atlasu Etnograficznego”, stanowiącą platformę dalszych działań związanych z funkcjonowaniem cieszyńskiej pracowni.

Publikacja składa się z dwóch części. Na pierwszą, zatytułowaną „*Polski atlas etnograficzny*” w perspektywie historycznej, składają się poprzedzone *Wprowadzeniem* rozdziały *Metody etnogeograficzna i retrogresywna* oraz *Przyczyny zróżnicowania tradycyjnej kultury wsi polskiej*, a także *Zakończenie*. Zostało w nich zarysowane szersze tło analizowanej problematyki w kontekście metod etnogeograficznej i retrogresywnej. Szczególną uwagę poświęcono dorobkowi uczonych, którzy bądź skupili się na analizie map etnograficznych odnoszących się do Polski, bądź podjęli próby kulturowego scharakteryzowania pogranicza polsko-niemieckiego (słowiańsko-germańskiego), na podstawie przede wszystkim map *Atlas der deutschen Volkskunde*. Szczegółowo i krytycznie przedstawiono koncepcje i dokonania najważniejszych badaczy stosujących wspomniane metody. Rozdziały zawierają kilkanaście map,

których część to reprodukcje z dawniej wydanych prac, dwie są publikowane po raz pierwszy.

Drugą część książki, „*Polski atlas etnograficzny*” w perspektywie współczesnej, otwiera rozdział *Dziedzictwo kulturowe na platformie Cyfrowe Archiwum Polskiego Atlasu Etnograficznego. Od pomysłu do realizacji*, w którym omówiono kształtowanie się koncepcji digitalizacji i udostępniania zbiorów Archiwum Polskiego Atlasu Etnograficznego, główne założenia i możliwości realizacji projektu, a także związane z nim rezultaty badawcze. Ukazano ponadto specyfikę platformy Cyfrowe Archiwum Polskiego Atlasu Etnograficznego (www.archiwumpae.us.edu.pl). Tekst został opatrzony licznymi wykresami, tabelami i fotografiami ilustrującymi nie tylko prezentowane zagadnienia, ale też skalę omawianego przedsięwzięcia, realizowanego przez dziesięcioosobowy zespół roboczy pod kierownictwem Agnieszki Pieńczak. Rozdział drugi, *Antropologia w sieci. Cyfrowe projekty Polskiego Instytutu Antropologii*, to przegląd wybranych projektów związanych z prezentowaniem wątków antropologicznych w internecie. Przybliżono w nim również rolę Polskiego Instytutu Antropologii (partnera projektu) w popularyzacji map PAE na platformie cyfrowej dLibra.

Istotną częścią publikacji są trzy rozbudowane aneksy, stanowiące rezultat tzw. badań atlasowych prowadzonych w ciągu kilku ostatnich lat. W pierwszym, obszernym zestawieniu znajdujemy wykaz map poświęconych kulturze materialnej z *Atlasu kultury ludowej w Polsce, Polskiego atlasu etnograficznego* i atlasów krajów sąsiednich – od Skandynawii i Rosji po Węgry i Austrię, Niemcy i Holandię. W wykazie zostały uwzględnione także mapy z innego typu prac etnograficznych, do których udało się dotrzeć. Szczególnie ważne jest tu odnotowanie map zamieszczonych w pracach dyplomowych, które na podstawie materiałów Pracowni PAE w Cieszynie pisali studenci pod kierunkiem najpierw Zygmunta Kłodnickiego, później Agnieszki Pieńczak i Anny Drożdż. Tylko dzięki temu mapy mogą zaistnieć w obiegu naukowym. Aneks drugi zawiera szczegółowe dane dotyczące ponad 440 miejscowości sieci badawczej PAE, w których zebrano bogatą dokumentację fotograficzną w latach pięćdziesiątych, sześćdziesiątych i siedemdziesiątych XX wieku. W aneksie trzecim zebrano informacje dotyczące ponad 230 miejscowości tej sieci, w których prowadzono pierwsze badania ankietowe. Prezentowane środowisku etnologicznemu zestawienia poszerzają dotychczasową, dalece niepełną wiedzę o specyfice badań związanych z *Polskim atlasem etnograficznym*, w tym rysujących się możliwości porównawczych z wykorzystaniem różnych atlasów etnograficznych i językowych.

Agnieszka Pieńczak

Preface

What is the significance of research achievements associated with *Polski atlas etnograficzny* [The Polish Ethnographic Atlas] in the ethnological perspective? Are the activities aimed at the protection and preservation of the unique resources collected in the Archives of the Polish Ethnographic Atlas necessary today? The answers to these and some similar questions are aimed at by the authors of the presented volume, which is the fruit of several years of studies conducted within the research project “Polski Atlas Etnograficzny – opracowanie naukowe, elektroniczny katalog danych, publikacja zasobów w sieci Internet, etap I” [The Polish Ethnographic Atlas – scientific elaboration, electronic database, publishing the resources in the Internet, stage I] (No 11H 13 0162 82), financed by the National Programme for the Development of Humanities (July 2014 – January 2018). The authors are ethnologists who are experts in the discussed subject matter both in the theoretical and practical aspect (Professor Emeritus Zygmunt Kłodnicki, Ph.D. hab.; Agnieszka Pieńczak, Ph.D.) or implement digitalization projects aimed at the dissemination of ethnological contents in the Internet (Joanna Koźmińska, M.A.). For many years, they have been associated with the Institute of Ethnology and Cultural Anthropology of the Faculty of Ethnology and Education (in Cieszyn) at the University of Silesia and the Polish Institute of Anthropology (Warsaw). The researchers’ collaboration within the project has laid the foundation for publishing this book, which recapitulates the research experiences collected so far in association with *Polski atlas etnograficzny*. It is worth adding that the book starts the publishing series entitled „Biblioteka Polskiego Atlasu Geograficznego” [The Library of the Polish Ethnographic Atlas], which constitutes a platform for further activity of the research team in Cieszyn.

The publication consists of two parts. The first, entitled „*Polski atlas etnograficzny*” w perspektywie historycznej [“The Polish ethnographic atlas” in the historical perspective], comprises the chapters *Metody etnogeograficzna i retrogresywna* [The ethnogeographical and retrogressive method] and *Przyczyny zróżnicowania tradycyjnej kultury wsi polskiej* [Reasons of the differentiation in traditional culture of the Polish village], preceded by the *Wprowadzenie* [Introduction] and followed by the *Zakończenie* [Ending]. In the chapters, a broader background of the analysed issues has been outlined in the context of ethno-geographical and retrogressive

methods. Special attention has been drawn to the output of the scientists who either focus on analysing ethnographical maps referring to Poland or make attempts at providing the cultural profile of the Polish-German (Slavic-Germanic) borderland on the basis of the maps comprised in *Atlas der deutschen Volkskunde* [The Atlas of German Folklore]. The concepts and accomplishments of most significant scientists who have used the discussed methods is presented in a detailed and critical way. The chapters contain several maps, a part of which are reprinted from earlier works and the rest are published for the first time.

The second part of the book, „*Polski atlas etnograficzny*” w perspektywie współczesnej [„The Polish ethnographic atlas” in the contemporary perspective] starts with the chapter *Dziedzictwo kulturowe na platformie Cyfrowe Archiwum Polskiego Atlasu Etnograficznego. Od pomysłu do realizacji* [Cultural heritage on the platform Digital Archives of the Polish Ethnographic Atlas. From the idea to implementation], in which the authors discuss the gradual shaping of the concept of digitalization and sharing of the Polish Ethnographic Atlas Archives, the major assumptions and potentialities of the project implementation, and the related research results. Moreover, the specificity of the platform Digital Archives of the Polish Ethnographic Atlas (www.archiwumpae.us.edu.pl) has been presented. The text has been provided with many figures, tables and photographs, which illustrate both the presented issues and the scale of the discussed undertaking, implemented by a working team of ten researchers supervised by Agnieszka Pieńczak. The second chapter, *Antropologia w sieci. Projekty cyfrowe Polskiego Instytutu Antropologii* [Anthropology in the network. A digital project of the Polish Institute of Anthropology], is an overview of some selected projects concerning the presentation of anthropological motifs in the Internet. The chapter also brings closer the role of the Polish Institute of Anthropology (a project partner) in the popularization of PEA maps on the digital platform dLibra.

What constitutes an important part of the publication are three extensive annexes, which result from the atlas studies carried out for several last years. The first comprises a list of maps concerning the material culture, coming from *Atlas kultury ludowej w Polsce* [The Atlas of Polish Folk Culture], *Polski atlas etnograficzny*, and some atlases of nearby countries – from Scandinavia and Russia to Hungary, Austria, Germany and the Netherlands. Additionally, the list takes into account some available maps resulting from ethnographic works of other types. Particular attention is paid here to the maps included in diploma theses which have been written on the basis of the materials of the PEA Research Team in Cieszyn by students under the supervision of Zygmunt Kłodnicki and later of Agnieszka Pieńczak and Anna Drożdż. Owing to this, these maps can circulate freely in the scientific sphere. The second annex contains the detailed data concerning 440 places of the PEA research network, in which a rich photographic documentation was collected in the 1950s, 1960s and 1970s. The third annex comprises the information on over 230 places of this network in which first questionnaire studies were conducted. The juxtapositions presented to the ethnological environment broaden the existing, fairly insufficient knowledge concerning the specificity of studies associated with *Polski atlas etnograficzny*, including the comparative potentialities brought about by the use of different ethnographic and language atlases.

Agnieszka Pieńczak

Zygmunt Kłodnicki, Agnieszka Pieńczak, Joanna Koźmińska

Polski Atlas Etnograficzny
[The Polish Ethnographic Atlas]
History, achievements, research potentialities

S U M M A R Y

In the part *The Polish Ethnographic Atlas in the historical perspective*, consisting of two chapters, the circumstances and methods have been presented of collecting materials for the needs of *Polski atlas etnograficzny* [The Polish Ethnographic Atlas] (PAE) as well as the process of making maps. The principles of ethnogeographic concluding and the retrogressive method have been also discussed. The most important works based on the analyses of ethnographic maps are presented – they concern cultural diversification of Poland, marking the Polish-German borderland and the potentialities of comparative studies with the use of the materials and maps comprised in the PAE and *Atlas der deutschen Volkskunde* [The Atlas of German Folklore] (ADV).

The chapter *The ethnogeographical and retrogressive method* comprises the history of atlas works in Poland. The first Polish but at the same time European collection of ethnographic maps is *Atlas kultury ludowej w Polsce* [The Atlas of Folk Culture in Poland], elaborated by Kazimierz Moszyński and Jadwiga Klimaszewska on the basis of materials from the first half of the 1930s. They refer to Poland in its borders until World War II. In the same period, materials were collected in Germany for the ADV (edited by Heinrich Harmjanz and Erich Röhr), which took into account the area of Austria. A part of the territories covered by the ADV research are current Western and Northern areas of Poland – therefore, the data collected there are a precious ethnographic source, partially suitable for comparative studies.

The next Polish atlas is *Polski atlas etnograficzny*, created and edited by Józef Gajek. At first, the works were conducted within the Polish Ethnological Society and materials were collected by post correspondence. In 1953, the PAE was taken over by the newly opened Department of Ethnography of the Institute of Material Culture History (currently: the Institute of Archaeology and Ethnology) at the Polish Academy of Sciences. Field studies were carried out in 332 villages (this number increased slightly later) and the researchers were ethnographers and ethnography students. The fast dying out of traditional culture and often insufficient materials from field studies were the reasons why soon the data from expert literature and museums started to be taken into account as well.

So far, the PAE sample booklet (1958) and booklets 1–6 (1964–1981) have been published. They all concern material culture and comprise 372 maps. Many issues associated with social and spiritual culture have remained in the manuscripts of booklets 7–9. Since 1993, the volumes of „Komentarze do Polskiego Atlasu Etnograficznego” [Commentaries to the Polish Ethnographic Atlas] have been published, at first edited by Janusz Bohdanowicz and Zygmunt Kłodnicki, later also by Agnieszka Pieńczak (the caregiver of the atlas collections).

What is also presented in this chapter are the problems of the cartographic technique with special focus on the dependence of the quality of maps on the nature of questions provided in the questionnaires. Special value can be attributed to the maps based on the responses to the

questions concerning strictly defined artefacts or other cultural phenomena – closed questions. Open questions have brought spontaneous responses which resulted in the approximate ranges (on maps: areas of occurrence). The contents of questions are placed in map legends.

The chapter *Reasons of the differentiation in traditional culture of the Polish village* is a presentation of the major accomplishments achieved owing to the ethnogeographic method in the field of: reconstructing earlier stages of culture on the territories of Poland (Moszyński), its later growing diversification due to Western influences (Moszyński, Gajek, Bohdanowicz, Kłodnicki), the shaping and lasting of cultural regions which had been earlier tribal territories (Gajek, Bohdanowicz) or were formed later (Andrzej Brencz).

The possibility of comparative studies with the use of PAE and ADV maps are limited because the research for the needs of the ADV was conducted only among the German and Austrian population, whereas in the case of the PAE the ethnic criterion was not applied. Moreover, both atlases differ in the research time and most of the maps have different legends. In the work *Obrzędowość narodzinowa na Górnym Śląsku (izolacja położnicy). Polski atlas etnograficzny i Atlas der deutschen Volkskunde w perspektywie porównawczej* [Birth rituals in Upper Silesia (isolation of the birth-giving woman). The Polish Ethnographic Atlas and Atlas der deutschen Volkskunde in the comparative perspective] (2016), Pieńczak confirmed that in some cases such comparative studies are possible provided some rigours are kept. This raises hope as there are already many thousands of maps in the European ethnographic output (Annex 1). A large amount of data can be subjected to statistical analysis with the use of correlation methods, which has been earlier checked by Kłodnicki in the materials of *Polski atlas etnograficzny* (1994).

The second part of the book, *“The Polish Ethnographic Atlas” in the contemporary perspective* starts with the chapter *Cultural heritage on the platform Digital Archives of the Polish Ethnographic Atlas. From the idea to implementation*, in which the authors discuss the shaping of the concept of digitalization and sharing of the Polish Ethnographic Atlas Archives, the major assumptions and potentialities of the project implementation, and the related research results. What is more, the specificity of the PAE digital platform has been presented as well.

The Research Team of the Polish Ethnographic Atlas, functioning within the Faculty of Ethnology and Education (in Cieszyn) at the University of Silesia has undertaken an innovative attempt at the elaboration, digitalization and sharing of the atlas materials (the deposit of the Institute of Archaeology and Ethnology of the Polish Academy of Sciences). The Polish Ethnographic Atlas is the only archive of this type in Poland and it covers the whole territory of Poland. Until recently, the access to these archival sources was limited. What has become the priority for the initiators of the undertaking is the digitalization of the rich PAE archives, which is designed for many years. Its first step comprises the presentation and sharing of three unique ethnographic collections in the internet.

In 2014, the implementation started of the several-years-long project „The Polish Ethnographic Atlas – scientific elaboration, electronic database, the publication of resources in the Internet” within the National Programme for the Development of Humanities. The aim was to reach a possibly broad group of hypothetical recipients, including representatives of humanities and social sciences dealing with the broadly understood cultural heritage. The undertaking was implemented by ten people, mostly employed in the Institute of Ethnology and Cultural Anthropology (in Cieszyn) at the University of Silesia and in the Polish Institute of Anthropology (Warsaw) – among them the four main contractors of the project (Professor Zygmunt Kłodnicki, Ph.D. hab., Agnieszka Pieńczak, Ph.D., Edyta Diakowska-Kohut, M.A., Joanna Koźmińska, M.A.). In the team, there were other ethnologists, as well as IT specialists and a photographer specializing in digitalization of museum collections.

In the first stage of the implementation, due to a large number of objects indicated for digitalization, only some were selected by three criteria. Digitalization works and the edition of digital catalogues, which took many months, concerned three large ethnographic collections, comprising over 12 000 photographs taken during field studies (1954–1971), 770 published atlas maps (1958–2013) and over 470 questionnaires dedicated to wild plants collecting, which comprised herbaria (1947–1953). All the discussed collections are worth sharing their special

historical value, particularly for people interested in rural culture, and because they are the most typical of atlas activity.

The financial support of the Ministry of Science and Higher Education and of the Faculty of Ethnology and Education at the University of Silesia enabled the establishing of the Digitalization Laboratory of the Polish Ethnographic Atlas, equipped with specialist research appliances. For indexing the atlas collections and their publication in the Internet, the web application Galeneo was used. This enabled the activation of the digital platform Digital Archives of the Polish Ethnographic Atlas (www.archiwumpae.us.edu.pl).

The currently conducted atlas works mark the beginning of implementing the research concept aimed at creating a coherent, synthetic, digital collection of archival resources and at sharing them in the public interface. However, due to the large size of the PAE collections, this is a long-term activity. In the future, the atlas output will be brought together in one easily accessible collection, which will provide a precedent possibility of effective search for interesting issues within various fields of culture.

In the second chapter, *Anthropology in the network. A digital project of the Polish Institute of Anthropology*, the issues have been discussed concerning the condition of digital humanities in Poland in the perspective of ethnology and anthropology. The distinction between anthropology in the net and netnography has been provided. The former consist in collecting, storing and indexing (in the Internet) anthropological contents available in the traditional (offline) form. The latter, according to Robert V. Kozinets, is the scientific exploration of the internet space. What is also provided are many examples of both phenomena, which confirms the growing number of projects oriented towards activities in the internet space.

Two projects have been described in detail – „Biblioteka Cyfrowa PIA [Digital Library of the Polish Institute of Anthropology]” (www.cyfrowaetnografia.pl) and „Polski Atlas Etnograficzny – opracowanie naukowe, elektroniczny katalog danych, publikacja zasobów w sieci Internet, etap I [The Polish Ethnographic Atlas – scientific elaboration, electronic database, publishing the resources in the Internet, stage I]” (www.archiwumpae.us.edu.pl). They are compliant with the current classified as anthropology in the net and they constitute a significant undertaking for the whole scientific environment. They are also an example of the collaboration between the Research Team of the Polish Ethnographic Atlas (functioning at the Faculty of Ethnology and Education of the University of Silesia in Katowice) and the Polish Institute of Anthropology. The joint studies conducted by both institutions have resulted in the open internet access to the unique digitalized collection of 380 atlas maps, which might become the basis for many research projects.

What constitutes an important part of the publication are three extensive annexes, which are an effect of the atlas studies carried out for several last years. The first comprises a list of maps concerning the material culture, coming from *Atlas kultury ludowej w Polsce*, *Polski atlas etnograficzny*, and some atlases of nearby countries. The list takes into account also some available maps resulting from ethnographic works of other types. Particular attention is paid here to the maps included in diploma theses which have been written on the basis of the materials of the PAE Research Team in Cieszyn by students under the supervision of Zygmunt Kłodnicki and later of Agnieszka Pieńczak and Anna Drożdż. The second annex contains the detailed data concerning over 440 places of the PAE research network, in which a rich photographic documentation was collected in the 1950s, 1960s and 1970s. The third annex comprises the information on over 230 places of this network in which first questionnaire studies were conducted.

Redakcja
Anna U. Pilśniak

Projekt okładki
Łukasz Zubek

Redakcja techniczna
Anna U. Pilśniak

Korekta
Renata Śliż

Łamanie
Jadwiga Pilśniak

Copyright © 2017 by Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
Wszelkie prawa zastrzeżone

Fotografie na okładce: materiały z badań terenowych prowadzonych
na potrzeby *Polskiego atlasu etnograficznego*
Copyright © by Cyfrowe Archiwum Polskiego Atlasu Etnograficznego,
Agnieszka Pieńczak

ISBN 978-83-226-3274-1

(wersja drukowana)

ISBN 978-83-226-3275-8

(wersja elektroniczna)

Wydawca:

Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego

ul. Bankowa 12B, 40-007 Katowice

www.wydawnictwo.us.edu.pl

e-mail: wydawus@us.edu.pl

Wydanie I. Ark. druk. 50,5. Ark. wyd. 37,5.
Papier offset. kl. III, 90 g. Cena 56 zł (+VAT).
Druk i oprawa: „TOTEM.COM.PL Sp. z o.o.” Sp. K.
ul. Jacewska 89, 88-100 Inowrocław

Polski atlas etnograficzny

Historia, osiągnięcia, perspektywy badawcze

Etnologia jest nauką, która nie tylko dokumentuje tradycyjną kulturę, ale i zapuszcza się w przeszłość. Korzysta przy tym z jednej strony z pamięci informatorów, z drugiej zaś odważnie sięga w odległe czasy, na co pozwalają jej metody – etnogeograficzna i retrogresywna. [...] Dobrze się stało, że autorzy przedstawili nam *Polski atlas etnograficzny* i obydwie metody, wskazując zarówno osiągnięcia, jak i słabsze ich strony. Dowiadujemy się również o mrówczej pracy w zakresie opracowania obszernych elektronicznych katalogów danych. Dziedzictwo kulturowe Polski znajduje tu swoje odbicie.

PhDr. Rastislava Stoličná, DrSc.
(z recenzji wydawniczej)

ZYGMUNT KŁODNICKI

emerytowany pracownik Instytutu Etnologii i Antropologii Kulturowej Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, wieloletni redaktor *Polskiego atlasu etnograficznego* oraz serii „Komentarze do Polskiego Atlasu Etnograficznego”, autor wielu uznanych publikacji naukowych poświęconych PAE oraz metodzie etnogeograficznej i retrogresywnej; główny wykonawca grantu „Polski atlas etnograficzny – opracowanie naukowe, elektroniczny katalog danych, publikacja zasobów w sieci Internet, etap I”.

AGNIESZKA PIEŃCZAK

pracownik Instytutu Etnologii i Antropologii Kulturowej Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, od kilkunastu lat autorka tekstów prezentowanych w serii „Komentarze do Polskiego Atlasu Etnograficznego” oraz innych publikacji naukowych, poświęconych głównie dynamice zmian polskiej kultury wiejskiej, możliwościom porównawczym dotyczącym atlasów etnograficznych oraz działalności PAE; kierowniczka i główna wykonawczyni grantu „Polski Atlas Etnograficzny – opracowanie naukowe, elektroniczny katalog danych, publikacja zasobów w sieci Internet, etap I”.

JOANNA KOŹMIŃSKA

pracownik Uniwersytetu Warszawskiego, kierowniczka Działu Zbiorów Instytutu Etnologii i Antropologii Kulturowej, zawodowo związana również z Polskim Instytutem Antropologii, koordynatorka kilku projektów z zakresu cyfryzacji zasobów antropologicznych; jedna z głównych wykonawczyń grantu „Polski Atlas Etnograficzny – opracowanie naukowe, elektroniczny katalog danych, publikacja zasobów w sieci Internet, etap I”.

